

**Bones pràctiques
d'Educació per la pau**
en contextos de conflicte
armat

Marina Careita Sempere

Novembre de 2008

www.escolapau.org

L'educació per a la pau a Colòmbia

Anàlisi de dues experiències

Aquest informe ha estat elaborat en el marc del projecte “Bones pràctiques d'Educació per la pau en contextos de tensió, conflicte armat o rehabilitació postbèl·lica”, que pretén analitzar l'impacte de diferents projectes d'educació per la pau, i recollir les seves millors pràctiques d'avaluació.

El projecte ha estudiat 6 projectes en tres contextos de conflicte armat, un procés que ha portat a la realització de quatre informes: tres articles referents als tres contextos observats:

- “La caravana de la pau. Anàlisi de l'impacte de les activitats d'educació per a la pau de l'ONUIC”, (Costa d'Ivori);
- “L'educació per a la pau a Colòmbia. Anàlisi de dues experiències”;
- “En el mar de Jenin. Anàlisi de l'impacte de projectes d'educació per a la pau a Israel i Palestina”.

I un informe final on es detalla el model d'anàlisi i es recullen les lliçons apreses:

- “Bones pràctiques d'Educació per la pau en contextos de conflicte armat. L'avaluació, una assignatura pendent”.

Podeu trobar tots els informes, resultat d'aquest procés de recerca, a la pàgina web: <http://www.escolapau.org/programas/educacion.htm>.

L'educació per a la pau a Colòmbia. Anàlisi de dues experiències

Introducció

Justificació. La llarga història del conflicte armat colombià, així com la seva complexitat, fan que, paral·lelament a les situacions de violència generalitzada, sorgeixin gran diversitat de propostes educatives i comunitàries amb la intenció d'ajudar a canviar la situació.

Els orígens i nivells educatius on es realitzen les experiències són múltiples, tants com la mateixa diversitat del país, i la qualitat de l'impacte aconseguit també. Tanmateix hi ha una gran dificultat per a identificar i amidar l'impacte real que aquestes propostes tenen a l'hora de modificar la situació de violència en l'entorn local i nacional.

És a dir, hi ha una gran iniciativa per a impulsar projectes d'educació per a la pau, però poca cultura i poques estratègies per a avaluar-ne els resultats. Això dificulta mostrar el seu valor social i extreure'n lliçons i aprenentatges que permetin influir en les polítiques públiques en pro de la construcció de pau.

És per això que, des del treball de suport al procés de pau de Colòmbia que fa anys l'Escola de Cultura de Pau porta a terme, ens sembla interessant aprofundir sobre la situació de l'avaluació d'experiències d'educació per a la pau a Colòmbia. La intenció és doble: d'un costat, aprofundir en el nostre coneixement sobre aquesta matèria a partir de l'experiència de Colòmbia. De l'altre, sumar la nostra experiència i reflexions al treball que el moviment per la pau d'aquell país està realitzant.

Context: Partim d'entendre la educació per a la pau (EP) com:

"Concebre l'educació per a la pau partint d'un camp més ampli que estudia els mecanismes per a la transformació de valors, habilitats i, consegüentment, conductes relatives a la manera com les persones i els grups resolen els problemes derivats de la interacció interpersonal"¹.

Entenem l'EP com un camp complex, obert, en constant redefinició, que busca influir en quatre dimensions: intrapersonal, de relacions interpersonals, institucional, i la constituïda pel tipus d'actors participants i la seva influència en els processos. És un camp de coneixement, una disciplina relativament nova, que a Colòmbia s'ha desenvolupat particularment en les últimes dues dècades, a partir de referents europeus. Actualment Colòmbia té un patrimoni important d'entitats i estratègies d'educació per a la pau.

En el context de Colòmbia l'EP esdevé un punt de trobada de diverses estratègies pedagògiques i metodològiques, i també de diferents temàtiques (convivència social i transformació de conflictes, perdó i reconciliació, drets humans, diversitat i identitat, estat democràtic, gènere o desplaçats).

---

¹ Casas, 2007. Ponència en el grup d'avaluació del CIPE

Com diu Gonzalo Rivera²

"...La situació de Colòmbia es pot resumir en una senzilla DOFA, on apareixen múltiples fortaleses (alguns exemples: anys d'existència; cobertura regional i poblacional; enfortiment organitzatiu; avenços conceptuals i metodològics; propostes pedagògiques i didàctiques; desenvolupament de comunicació educativa i comunitària), però també algunes debilitats importants (desarticulació a l'interior del camp i processos de sistematització i avaluació deficientes, discontinus i aïllats), i amenaces greus (mentalitat de guerra, autoritarisme, comportaments violents, discriminació i polarització dominants en el país), les quals anul·len en molts casos les oportunitats de creixement i validació del camp..."

Seguint amb les reflexions de la taula d'avaluació³, els seus membres detecten que el més rellevant dels processos d'avaluació de les experiències educatives de construcció de cultura de pau a Colòmbia és que pràcticament són inexistents. Les vegades que hi ha un procés d'avaluació ens trobem amb coses com que es redueixen a petits grups d'indicadors limitats per raons tècniques i financeres, utilitzen eines que es queden en la superfície dels processos i són poc fiables pel que es refereix a canvis en els participants, sovint es limiten a avaluar indicadors de gestió; poques vegades es fan avaluacions d'impactes a posteriori per a comprovar els impactes a llarg termini. Finalment, resulta molt difícil realitzar avaluacions generalitzades des de l'Estat de forma ajustada a causa de les particularitats locals i les resistències originades pels prejudicis cap a aquestes avaluacions.

Al final, en no poder mostrar resultats es perden moltes oportunitats d'enfortir les experiències educatives per a una cultura de pau, s'instaura la percepció que n'hi ha molt poques i que són poc útils, a més de ser un treball perillós, i així augmenta la vulnerabilitat d'aquest camp d'acció. Tanmateix, Andrés Casas afirma:

"... Per a contextos com el colombià, l'educació és una de les estratègies més poderoses com a vehicle de transformació social a través d'un canvi des de la base de la cultura política i com a mecanismes d'enfortiment d'un capital social positiu..."

Objectiu: L'objectiu és treure lliçons sobre les experiències d'avaluació de projectes d'educació per a la pau a Colòmbia i les reflexions existents sobre aquest tema.

Metodologia: La idea inicial era treballar a partir de l'observació d'una experiència educativa comunitària de Cartagena de Indias, la Fundació Afrocaribe. Una vegada a Colòmbia, valorant el temps disponible (dues setmanes) i el context colombià, de gran complexitat, i observant que l'avaluació de l'impacte de les experiències d'educació per a la pau en la superació de la violència és allà un tema de debat, he redefinit l'objectiu inicial d'avaluar una experiència concreta, optant per participar en el debat, recollir els seus continguts sobre avaluació que persones implicades en l'educació per a la pau allà estan elaborant, i observar algunes de les seves experiències. Aquest és un debat per a construir eines, donat que la percepció d'aquestes persones (procedents de diverses entitats i estaments) és que de moment no disposen de respostes clares i eines eficaces.

A causa de la gran diversitat d'experiències d'educació per a una cultura de pau de Colòmbia, la intenció ha estat conèixer-ne diverses, particularment a Bogotá i Cartagena, i extreure'n lliçons a partir de les seves reflexions i experiències en avaluació.

---

² Coordinador tècnic de l'Alianza Educación para la Construcción de Cultura de Paz.

³ Grup de treball sobre avaluació de projectes d'educació per a la pau emmarcat en el projecte CIPE

De totes les experiències conegudes destaco aquelles dues que, pel seu interès i pel grau que les he pogut conèixer, han centrat la meva anàlisi:

1. Xarxa CIPE, comunitat d'educadors per a la pau de Colòmbia, impulsat per la Fundación Escuelas de Paz amb el suport del Teachers College of Columbia University.
2. "Sistema municipal de convivència escolar. Projecte Soacha municipi amic de la infància i l'adolescència", impulsat per diverses entitats (Unicef, Fundación Escuelas de Paz, Cooperación Colombia i l'Ajuntament de Soacha).

La metodologia utilitzada per recollir informació ha estat:

- Entrevistes a persones dels equips dinamitzadors de l'experiència
- Tallers amb persones participants o dirigents de les experiències
- Lectures.

A/ Xarxa CIPE (Community-based Institute on Peace Education)

1. Descripció

Aquesta és una proposta impulsada des de la Fundación Escuelas de Paz, amb el suport d'altres entitats ("Programa de Competencias Ciudadanas del Ministerio de Educación Nacional", l'"Alianza Educación para la Construcción de Culturas de Paz" i l'organització "Plan Internacional"), amb la motivació de treballar per a prevenir les diverses violències que sofreixen els infants a Colòmbia. Neix de l'experiència del IPE (International Institute on Peace Education), traslladada a un entorn regional limitat (Colòmbia). És a dir, consisteix en la constitució de comunitats d'aprenentatge entre educadors per a la pau que es troben periòdicament amb la intenció d'aprendre uns dels altres, aprendre de les millors pràctiques, donar suport i visibilitat les iniciatives de EP procedents d'escoles i comunitats de base, donar suport als educadors per a la pau en el seu treball local a través d'una bona articulació, incrementar les possibilitats d'incidir en les polítiques públiques locals, així com incrementar el potencial d'investigació i de connexió amb la comunitat internacional d'educadors per a la pau.

En concret, l'objectiu del CIPE Colòmbia és "contribuir a l'articulació d'espais municipals que treballin per a la construcció de cultures de pau en els àmbits escolar i comunitari a través de la conformació i consolidació de comunitats d'educació per a la pau en vuit regions del país".

El CIPE entén les comunitats de base com a comunitats capaces de: donar suport localment als educadors per a la pau en un treball complementari i articulats; aprendre a aprendre uns dels altres; aprendre de les millors pràctiques; donar suport a les iniciatives d'educació per a la pau provinents d'escoles i de comunitats de base; incrementar la possibilitat d'afectar la política pública local; augmentar el potencial d'investigació i de connexió amb la comunitat internacional que treballa en educació per a la pau.

El CIPE es constitueix seguint els principis de l'IPE el pensament crític, la participació, l'educació per a la pau, i el reconeixement i acceptació de la multiculturalitat i la diferència. Té el convenciment que promoure comunitats d'aprenentatge, així com crear xarxa entre multiplicadors, és una bona estratègia per a assolir els seus objectius.

Les seves accions se centren en l'organització de trobades a través de plenàries, de tallers, sortides o grups de reflexió, així com del treball individual.

En la seva primera trobada (29, 30 i 31 d'agost de 2007) el CIPE organitza dos espais: un d'immersió en experiències significatives i noves metodologies per a construir la pau (dies 29 i 30), amb una participació de 36 persones, i una segona el dia 31, oberta a 100 participants i amb la participació del Ministerio de Educación Nacional (MEN), sobre prevenció integral de les violències, accions des de la comunitat escolar.

El CIPE té una especial preocupació per trobar respostes sobre com sistematitzar i avaluar les experiències on participen els seus membres. En aquest sentit fa mesos que funciona un grup de treball específic sobre aquesta temàtica; hi participen des de mestres i educadors de base, fins a membres d'ONG, del MEN o de diverses universitats. Aquest grup funciona a través de trobades periòdiques de formació, reflexió i intercanvi.

Amb aquest grup vaig poder dinamitzar un taller de debat sobre avaluació utilitzant la metodologia de teatre imatge.

2. Anàlisi de les característiques del projecte⁴

Vegem amb una mica més de detall les característiques del projecte:

a. Anàlisi del projecte

Durada del projecte: La intenció és que sigui indefinit. Es preveu inicialment un període d'un any per a engegar la dinàmica CIPE: una primera fase de maig a novembre del 2008 per a construir i enfortir les comunitats de base regionals a vuit zones del país, i una segona fase entre octubre de 2008 i febrer de 2009 per a afermar la seva projecció i sostenibilitat.

Adequació de la lògica del projecte: Com hem vist en la justificació, en el context de Colòmbia hi ha una gran necessitat de visualització i enfortiment de les experiències d'educació per a la pau, i una manera de fer-lo és apoderant als equips que les impulsen. Ens sembla una bona manera fer-ho a partir del potencial d'aprenentatge mutu i de la visualització del treball de forma col·lectiva, així com del valor del sentiment de pertinença a un col·lectiu i el suport mutu que l'estratègia CIPE ofereix a persones sovint amenaçades.

També permet promoure el treball en xarxa, element tan necessari en situacions complexes com la de Colòmbia i del món globalitzat en general.

El CIPE no treballa directament en institucions educatives, però sí amb educadors d'aquestes, amb la qual cosa incideix indirectament en el context escolar.

Relació entre les pràctiques i la lògica del projecte: Hi ha una gran relació ja que les pràctiques se centren en la trobada, en l'intercanvi i en la creació de comunitat des del coneixement mutu, tant en grups de debat com en intercanvi de metodologies i experiències a través de tallers o de recursos tecnològics. La participació es fonamenta en la voluntarietat i motivació dels participants, punt de partida per a crear comunitat i aprendre, objectiu bàsic del CIPE.

---

⁴ Els punts analitzats en l'apartat 2. estan inspirats en criteris proposats per G.Salomon i H. Kupermintz (2002).

Naturalesa de la pedagogia: La metodologia es fonamenta en l'intercanvi entre participants a través de tallers, grups de debat i convivència compartida. Bona part dels tallers i sessions de formació són dirigides pels mateixos participants, així tots són alumnat i professorat al mateix temps.

Integració de la pràctica: Aquesta metodologia és coherent amb els principis del CIPE (el pensament crític, la participació, l'educació per a la pau, i el reconeixement i acceptació de la multiculturalitat i la diferència), ja que s'encarrega de crear un clima que fomenti la participació i el debat, i una estructura on tothom es veu abocat a compartir experiències.

Intensitat de la intervenció: Quant al temps dedicat al CIPE, no en suposa massa, ja que són unes poques trobades a l'any (el 2008 han estat una de tres dies durant agost i algunes altres trobades per grups de treball o de territori autogestionades pels participants), però el temps de trobada és molt intens, ja que les activitats tenen un component socioafectiu important.

Població diana: El CIPE es dirigeix a persones que s'identifiquen com a educadores per a la pau, principalment mestres en actiu, membres d'ONG promotores de la cultura de pau i l'educació per a la pau, persones vinculades a universitats o a administracions i que participin de tasques vinculades a l'educació per a la pau. En aquest sentit es busca influir en persones amb capacitat d'articulació mútua i de multiplicació dels nous recursos i coneixements adquirits.

Interdependència del programa: El CIPE inicialment va partir de convidar 36 docents de 8 zones de Colòmbia (Bogotá, Tumaco, Sincelejo, Cartagena i els departaments de Cundinamarca, Cauca-Valle, Atlántico-Bolívar i Chocó). Tots estaven vinculats a projectes d'educació per a la pau en els quals estava implicada alguna de les quatre entitats convocants, així apareixen interdependències amb altres experiències i una certa base compartida que garanteix un mínim comú per tal de facilitar la motivació per l'intercanvi i la creació de xarxa. D'altra banda, la trobada és acompanyada per dinamitzadors procedents de cinc entitats (MEN-Ministerio de Educación Nacional-, Universidad Javeriana, Alianza Educación para la Construcción de Culturas de Paz, IPE-Teachers College of Columbia University-, Plan Internacional, i Fundación Escuelas de Paz).

b. Anàlisi del context del projecte

Compatibilitat entre el projecte i el context sociopolític: El projecte parteix de persones i entitats directament implicades a promoure la cultura de pau a Colòmbia, per tant parteix d'una anàlisi de necessitats del col·lectiu d'educadors per a la pau, un col·lectiu amb gran coneixement del context sociopolític i de les possibilitats d'impulsar propostes d'educació per a la pau. En aquest sentit s'adequa al context sociopolític colombià.

Respon a les necessitats del context: Com hem esmentat en el punt anterior, parteix d'una anàlisi de necessitats, ja que la mateixa naturalesa de la proposta de creació d'Instituts de Comunitats de Base sobre Educació per a la Pau (CIPE) convida a basar-se en les necessitats particulars per a transformar les habilitats locals a través dels coneixements i experiències locals compartits, del treball col·lectiu, de la visualització d'aquest per a arribar a influenciar en la política pública, i de l'intercanvi amb experiències internacionals.

La complexitat de la violència a Colòmbia requereix estratègies complexes que impliquin articulació i mirada àmplia, el CIPE promou aquesta mirada des de la col·laboració mútua de les mateixes persones implicades en projectes d'educació per a la pau. No hem de perdre de vista, però, que encara que l'adequació del plantejament CIPE és molt interessant, és una

proposta encara incipient en un context (el colombià) que suposa un repte enorme per al seu assoliment.

Suport d'actors externs al projecte: El CIPE compta amb l'apadrinament i impuls de l'IPE, una iniciativa del Teachers College de la Universitat de Columbia amb més de 20 anys d'experiència. Per a la trobada d'agost del 2007 van tenir el suport del Programa d'Educació Contínua de la Facultat de Ciències Polítiques de la Pontificia Universidad Javeriana. També tenen el suport de l'Agència de Cooperació Canadenca (ACDI).

c. Anàlisi dels criteris d'implementació

Nivell d'ajustament de la implementació del projecte als objectius programàtics inicials: La principal activitat prevista, la trobada d'agost del 2007, es va realitzar amb èxit. D'aquesta trobada s'ha derivat la creació d'algun grup de treball per temàtica o per regió i cada grup ha anat autogestionant les seves trobades. És a dir, respecte l'objectiu inicial de la proposta CIPE, s'ha aconseguit constituir grups regionals, però és aviat per valorar el nivell d'incidència d'aquestes en l'espai municipal.

Igualtat en la participació: La naturalesa de la proposta fa que en les trobades es treballi explícitament perquè totes les persones que hi prenen part actuïn de participants i de formadores al mateix temps.

Implicació dels participants: Per la seva dinàmica els participants del CIPE intervenen de forma intensa en les trobades generals. En les trobades per grup de treball és més variable, com que són voluntaris i els grups són oberts, depèn de la implicació de les persones. De totes maneres, les 36 persones participants de la primera trobada tenen la responsabilitat de ser multiplicadores en les seves regions.

Satisfacció dels participants: Bona part dels participants expressen que els serveix per a aprendre noves metodologies, tècniques i activitats; saber sobre altres projectes per a estar millor informats; conèixer altres companys per a no sentir-se sols o aïllats en el treball; rebre reconeixement i validació i que altres persones enteses coneguin el treball fet per cadascú; i el contrastar sobre un projecte, treball o grup actual on participen. El fet de ser opinions força majoritàries sembla indicar que el nivell de satisfacció de la trobada inicial del CIPE és elevat.

L'organització de comunitats d'aprenentatge posteriors a la trobada depèn de la zona. En el cas de Bogotá, les entrevistes amb participants també indiquen que és un espai de formació i intercanvi que aprecien per motius similars. No disposem d'informació sobre altres activitats (posteriors a la trobada o d'altres grups distints al de Bogotá).

Qualitat dels processos socials: Metodològicament les trobades del CIPE busquen crear identitat de grup, reconèixer les subjectivitats i diferències, aprendre en comunitat i celebrar la comunitat. Això ho fan a través de preveure activitats formatives molt participatives i, per tant, d'aprenentatge des de la interacció social, i també de cuidar els espais no formals fomentant-hi la relació i intercanvi personal, és a dir, té una especial preocupació per cuidar el clima socioemocional. Això aconsegueix que el clima social sigui molt positiu i estimat per la gran majoria de participants. En aquest sentit la qualitat dels processos socials és alta.

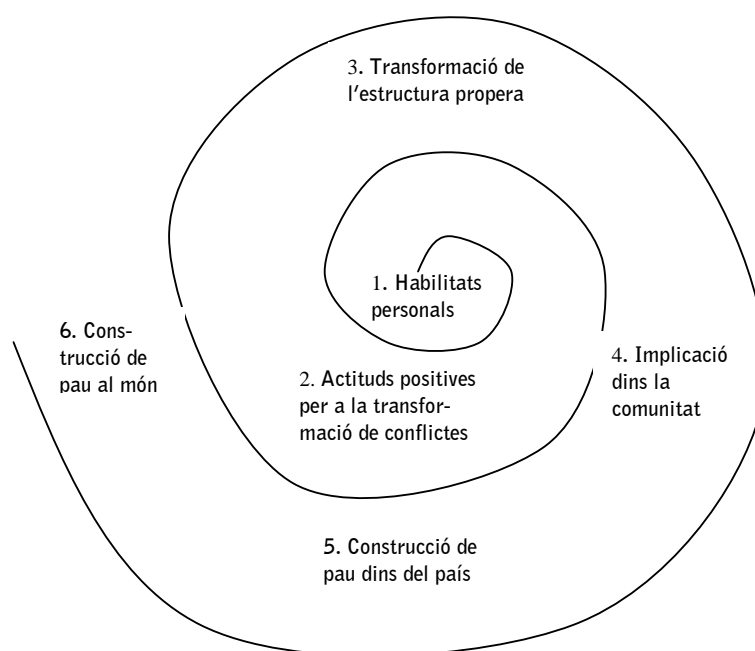
Qualitat de la formació: Les activitats són diverses i dinamitzades per qualsevol participant, per això pot variar molt la qualitat entre les unes i les altres, però totes tendeixen a potenciar el debat i per tant l'intercanvi; en aquest sentit són riques. Els intercanvis d'experiències i

coneixement que permeten els moments informals té un gran valor d'aprenentatge segons, reconeixen els participants.

3. Anàlisi de l'impacte del projecte

d. Anàlisi de les àrees d'impacte

1. Pel que fa al treball d'habilitats personals, aquest projecte no treballa tant perquè els participants adquireixin les habilitats per a la transformació positiva de conflictes – que se suposa que com a educadors per la pau ja les tenen-, sinó que incrementin els seus recursos personals per a promoure l'educació per a la pau (noves metodologies, activitats, etc.). No és prioritat del projecte treballar les habilitats personals per a transformar conflictes. Això no vol dir que els participants no les puguin millorar a través dels tallers i de la relació amb les altres persones participants, ja que així ho expressen alguns.
2. El mateix passa referit al treball de les actituds positives per a transformar els conflictes. Els participants del CIPE ja són persones compromeses en una transformació positiva dels conflictes i del conflicte armat colombià. En aquest sentit, el fet de poder compartir el treball que cadascú està fent amb companys i sentir-se formant part d'un moviment, reforça l'actitud positiva davant la lluita per superar el conflicte i per una convivència pacífica.
3. Respecte a l'impacte que té en les estructures pròximes, el projecte CIPE promou l'intercanvi entre diverses persones impulsores de múltiples programes i projectes d'educació per a la pau, i és molt possible que els aprenentatges que aquestes s'enduen de les trobades CIPE o el treball en xarxa que es genera els faciliti incloure en les seves experiències millores que afectin la seva estructura pròxima, però amb l'anàlisi que hem pogut realitzar no hem aconseguit comprovar la relació entre aquestes i el CIPE.

4. Respecte de la implicació dintre de la comunitat, el fet de promoure comunitats d'aprenentatge a nivell territorial permet enfortir xarxes locals. En aquest sentit pot tenir una incidència en la comunitat, ja que suposa enfortiment i apoderament de les persones implicades i, per tant, dels seus projectes. Malauradament, no hem pogut comprovar la relació entre els canvis en la implicació d'un projecte en la seva comunitat i els aprenentatges extrets del CIPE.

El CIPE per ell mateix és una comunitat d'aprenentatge territorial (Colòmbia), i per tant enforteix el teixit social d'aquest territori (moviment per la pau), en aquest sentit té incidència en la comunitat, i més quan un objectiu explícit és treballar col·lectivament per incidir en la política pública local.

5. El projecte CIPE parteix d'un col·lectiu implicat en la construcció de pau dintre del país. En aquest sentit no fomenta la implicació de les persones en aquesta temàtica, però sí que té un valor interessant: el seu objectiu és enfortir la xarxa d'educadors per a la pau de Colòmbia, una xarxa de persones i projectes que creu en l'educació com a eina de transformació social, una xarxa amb molts actors, però poca articulació. En aquest sentit qualsevol esforç per a enfortir aquesta xarxa ajudarà a incrementar la incidència que pugui tenir en el país, tant a nivell de base a través dels projectes en escoles i comunitats, com en el nivell polític plantejant propostes i contrastant resultats com a col·lectiu organitzat.
6. Pel que fa a l'impacte sobre la construcció de pau a nivell mundial, és molt difícil de mesurar, però cal reconèixer el CIPE com una proposta a nivell global, ja que es promou en diverses regions del món i forma part d'una xarxa internacional d'educadors per a la pau amb vocació de contribuir a la construcció de pau mundial. És a dir, no és un objectiu directe del CIPE, però aquest forma part d'una comunitat internacional d'educadors per a la pau amb una clara intenció d'exercir aquesta funció. De totes maneres, la capacitat d'incidència d'aquesta xarxa internacional és petita i, en aquest sentit, la incidència de CIPE en la construcció de pau mundial és molt limitada.

e. Anàlisi de l'impacte sobre la població diana

La població a qui es dirigeix el CIPE ja és en ella mateixa població diana, donat que són persones dinamitzadores de projectes d'educació per a la pau. El CIPE intenta barrejar en una comunitat d'aprenentatge entre iguals a docents i educador@s, responsables d'organitzacions comunitàries, ONG i agències internacionals, així com persones vinculades a les administracions educatives locals i nacionals. En aquest sentit potencia molt els espais per al coneixement mutu i l'establiment de col·laboracions. En ser objectiu del CIPE promoure la cooperació entre actors dinamitzadors de processos d'educació per a la pau, el potencial multiplicador és alt, ja que a més de reforçar les experiències participants, permet les condicions per a idear-ne de noves.

El nombre de persones del col·lectiu diana "educadors per a la pau" a qui arriba el CIPE encara és petit, és objectiu del projecte anar ampliant a mesura que el treball del CIPE avanci. Inicialment s'està ampliant creant grups de treball en les regions (tasca encomanada a les persones participants en la trobada d'agost). Però el treball en xarxa es proposa anar ampliant la xarxa de coneixement i cooperació entre educadors.

f. Anàlisi de la importància de l'impacte

El CIPE Colòmbia és un projecte que està en fase d'assentament. Mentre hi hagi persones implicades en l'educació que sentin que és un espai de formació, intercanvi i relació important anirà endavant i creixerà, però encara és aviat per a comprovar-ho. La intenció és que sigui una proposta sostenible en el temps i que la capacitat de xarxa, i per tant d'impacte, vagi creixent. El mateix projecte CIPE està buscant eines d'avaluació d'impacte per a usar en els projectes de les persones participants i també en el mateix CIPE.

4. Conclusions

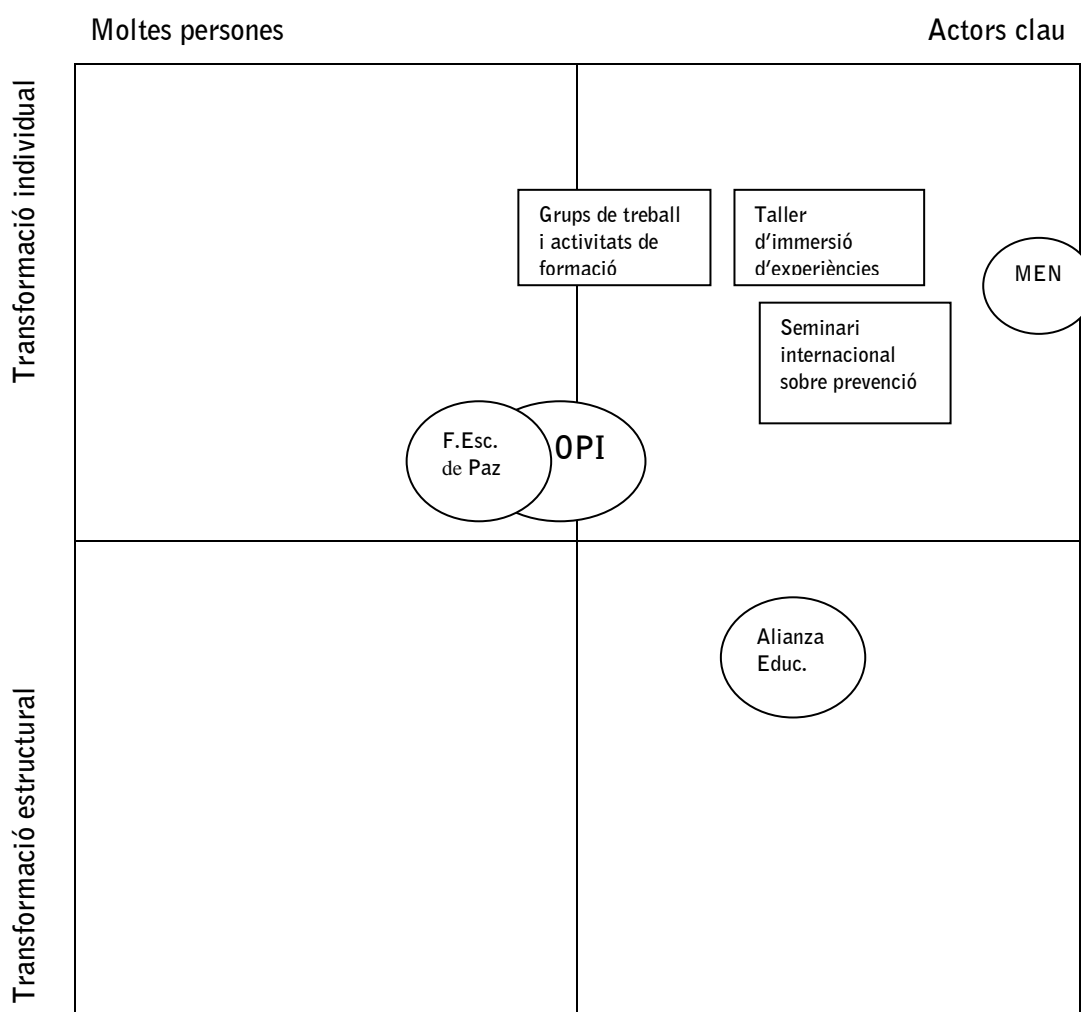
Si intentem respondre a les tres funcions de l'educació per a la pau d'informar, formar i transformar, podem concloure que el CIPE incideix en els tres aspectes en les persones participants: participen d'una xarxa on reben molta informació, d'activitats de formació amb metodologies actives i d'espais de relació que els aporten formació i transformació personal segons expressen algunes. Com que totes són persones multiplicadores, és fàcil imaginar que influeixen en els seus contextos laborals i relacionals particulars, tot i que és difícil de mesurar com i quant.

En aquest quadre DAFO recollim les principals debilitats, fortaleces, amenaces i oportunitats que hem identificat:

<p><u>Debilitats</u></p> <ul style="list-style-type: none"> · No disposar de recursos per a la coordinació i encontres nacionals. · Que les persones i entitat que ho dinamitzin no puguin continuar assumint aquesta dinamització per qualsevol tipus de problema i quedi sense cobrir-se. 	<p><u>Fortaleces</u></p> <ul style="list-style-type: none"> · Partir de la voluntarietat i la motivació dels participants. · Ser els mateixos participants la font de formació i organització d'activitats. · Treballar explícitament la creació de comunitat i d'un clima socio-afectiu i relacional positiu. · Fomentar el coneixement mutu i la cooperació entre diferents actors multiplicadors d'educació per a la pau, sovint complementaris. · Tenir contraparts internacionals (IIPE) i per tant una xarxa internacional ja consolidada. · Establir comunitats de base locals, amb facilitat per a la gestió d'encontres. · Criteris clars i certa capacitat de promoure el treball en xarxa.
<p><u>Amenaces</u></p> <ul style="list-style-type: none"> · El desgast personal i col·lectiu que suposa conviure en un context de violència tan profunda com la colombiana. · La profunda cultura de la violència i militarista arrelada en gran part de la població colombiana que sovint comporta actituds de desconfiança mútua i de gran dificultat per a la cooperació. · La dependència de finançament estranger, sovint amb dificultats per entendre el context i cultura colombiana i amb constants exigències 	<p><u>Oportunitats</u></p> <ul style="list-style-type: none"> · La gran diversitat d'experiències d'educació per a la pau escolars i comunitàries existents a Colòmbia. · Una normativa que promou l'educació per a la pau i propostes institucionals per aplicar-la en contextos escolars ("Programa de Competencias Ciudadanas" a nivell nacional i "Càtedra de Derechos Humanos" a nivell del districte capital). · El reenfocament de l'OEI (Organització Estats

<p>d'avaluació des de criteris fonamentalment econòmics.</p> <ul style="list-style-type: none"> · La carència general d'eines d'avaluació d'impacte de resultats en educació per a la pau. 	<p>Iberoamericans) en els darrers temps en pro de potenciar temes educatius.</p> <ul style="list-style-type: none"> · L'existència d'una voluntat per promoure l'educació per a la pau i la seva influència en les polítiques públiques per part de diverses entitats organitzades en l'Alianza Educación Para la Construcción de Culturas de Paz. · Els impulsos i potencialitat del moviment social per a la pau de Colòmbia, amb certa capacitat d'influència.
---	---

Si traspassem les activitats del CIPE a la matriu de Canvi (*Collaborative Learning Projects, 2004*)⁵ d'acord amb els criteris analitzats observem els següents resultats :

*MEN. Programa de competencies ciudadanas. **Organización Plan Internacional

El CIPE és una estratègia interessant en el sentit que va molt dirigida a actors clau de l'educació per a la pau. Potenciar la trobada entre aquest col·lectiu, divers, però on tots els actors són importants en el desenvolupament de l'educació per a la pau, i essent una estratègia amb un objectiu de sostenibilitat en el temps, creiem que, encara que ara no sigui avaluable pel poc temps que té, si aconsegueix estendre's pot arribar a ser capaç d'influir

⁵ Els cercles corresponen a actors, els quadres a accions.

d'alguna manera en les polítiques públiques colombianes. De tota manera, la complexitat de la situació colombiana i la vulnerabilitat de les entitats d'educació per a la pau que ho impulsen i hi participen requereixen un temps per a poder veure resultats.

B/ Projecte Soacha municipi amic de la infància i adolescència

1. Descripció del projecte

Descripció del context local: Tenint en compte el context de Colòmbia introduït a l'inici de l'article, per a entendre aquest projecte també és important conèixer mínimament el context local de Soacha.

Soacha és un municipi confrontant amb l'occident de Bogotá. Soacha va passar de 28.000 habitants l'any 1975 a més de 122.000 el 1985, 278.000 el 1999, i prop dels 400.000 el 2005⁶. L'any 2003 el 81,6 % de la població era migrant (havia viscut en algun moment en un altre municipi).

La causa d'aquest nivell de migració és que es tracta d'un municipi de la zona d'influència de Bogotá i està situat en un punt d'entrada a la capital des de diverses regions del centre i sud del país, regions afectades pel conflicte armat, i per tant, amb índexs alts de desplaçament forçós de la població. Com es pot intuir, la situació urbanística i social de bona part del municipi és molt precària, i la coordinació entre l'administració local i les organitzacions de la societat civil també.

Descripció del projecte: El "Sistema Municipal de Convivència Escolar" (SMCE) és una iniciativa que busca contribuir a una educació de qualitat per a la primera infància, la infància i l'adolescència des d'un enfocament de drets, a partir de la construcció d'un Model Integral d'Escola de Qualitat i un Sistema Municipal de Convivència Escolar a través d'un treball interinstitucional i intersectorial en el municipi de Soacha. Aquesta iniciativa és liderada pel Govern local al capdavant de la Secretaria d'Educació de Soacha, amb el suport tècnic d'Unicef, i executada per tres organitzacions no governamentals (Cinde i l'Alianza Escuelas de Paz-Cooperación Colombia)⁷.

Parteix del Pla Decennal d'Educació definit a Soacha l'any 2004, on s'identifica "el problema de violència a l'interior de les institucions educatives com un greu problema que exigeix l'anàlisi profunda de la cultura escolar" i es defineix l'objectiu de "reduir els nivells de conflicte generalitzat en la comunitat educativa del municipi i facilitar la construcció d'estratègies per a promoure la convivència i els valors que facilitin el treball col·lectiu".

Així, dintre del Pla Decennal d'Educació de Soacha, es construeix el SMCE com "una plataforma municipal per a l'articulació i l'apoderament social, que busca observar, prevenir i transformar pràctiques socials violentes, així com visibilitzar i promoure iniciatives de convivència dintre i fora de l'escola"⁸.

---

⁶ Cens DANE 2005.

⁷ www.escuelasdepaz.org.

⁸ « Projecte Soacha amic de la infància i l'adolescència. Sistema municipal de Convivència Escolar. Informe final d'execució any 2007"(2008:8) .

Busca la creació d'espais de reconeixement, reflexió i intercanvi entre diversos actors socials, i un diàleg permanent d'aquests amb el Govern local per a arribar a incidir en les polítiques públiques.

Les accions se situen en tres escenaris:

- L'escenari escolar: on es treballa per a conformar Observatoris de Convivència Escolar encarregats de sensibilitzar, analitzar i proposar alternatives a les pràctiques violentes.
- L'escenari comunitari: on es busca consolidar taules i xarxes socials de participació per a enfortir l'organització social i incidir en la millora de la convivència.
  - Les taules són espais de trobada, reflexió i intercanvi per a generar iniciatives en pro de la convivència. Es convoquen quatre taules: la de consultors, ONG, universitats i organismes internacionals; la d'empresaris; la de comunitats de base de cada comuna, i la taula municipal de convivència, on convergeixen les anteriors juntament amb les xarxes en el marc del Consell Municipal de Política Social.
  - Les xarxes busquen identificar i enfortir processos d'organització comunitària per a visibilitzar les accions en pro de la convivència que ja es realitzen. Les xarxes són grups d'investigació i reflexió col·lectiva a partir de la pràctica, amb l'objectiu d'ampliar les seves propostes i enfortir el teixit social. Es conformen quatre xarxes: d'educadors, de famílies, de joves i la xarxa d'observatoris de convivència escolar.
- En l'escenari municipal es crea la Taula Municipal de Convivència Escolar, conformada a partir de dos comitès del Consell Municipal de Política Social: els comitès d'infància, adolescència i família, i el d'educació i convivència. L'objectiu és contribuir al disseny i construcció de polítiques públiques en pro de la convivència, l'educació de qualitat i la restitució de drets a la infància i adolescència.

Aquest projecte compta amb una experiència pilot prèvia en la institució escolar Compartir: la creació d'un Observatori per a la Convivència Escolar promogut per dues de les entitats de l'equip dinamitzador.

2. Anàlisi de les característiques del projecte

Vegem amb una mica més de detall les característiques del projecte.

a. Anàlisi del projecte

Durada del projecte: El SMCE es desenvolupa en dues fases, una primera de 18 mesos, entre juliol de 2006 i desembre de 2007, i la segona entre 2008 i 2009.

Adequació de la lògica del projecte: Aquest projecte ens sembla interessant justament perquè parteix de l'anàlisi diagnòstica (en el Pla d'Educació Decennal) i del principi de corresponsabilitat social per a arribar a superar la violència escolar, amb la qual cosa insisteix en la necessitat de crear diferents escenaris que permetin incidir directament en l'àmbit escolar (àmbit diana), i al mateix temps enfortir la xarxa social que envolta l'escola (des de famílies a tots els actors socials del municipi) i incidir en política pública social i educativa.

Relació entre les pràctiques i la lògica del projecte: El projecte realitza un esforç important d'estructuració, amb el qual la lògica es converteix en objectius i els objectius en actuacions, així garanteix una bona relació entre pràctiques i lògica. Això comporta que les accions es divideixen entre l'escenari escolar, en el qual es realitzen quantitativament més accions, i paral·lelament, els escenaris comunitari i municipal. Les actuacions en l'escenari escolar es focalitzen a donar eines perquè des de dintre, amb autonomia però també amb acompanyament, es puguin impulsar accions per a la millora interna de la convivència. En l'escenari comunitari i municipal se centren a crear espais de coneixement, reconeixement i intercanvi per a anar formant-se i construint una cultura compartida i complicitats que permetin en el futur –proper– garantir actuacions consensuades, i per tan amb més probabilitat de ser reeixides.

D'altra banda, el programa té una constant preocupació per l'avaluació com a eina d'anàlisi del mateix programa, per això moltes de les actuacions es dirigeixen explícitament a l'autoavaluació.

Naturalesa de la pedagogia: És interessant el fet que la pedagogia és molt cooperativa i d'investigació-acció participativa. El projecte està impulsat per diverses entitats que s'enforteixen les unes a les altres, parteix de la reflexió i avaluació-diagnosi per a passar a l'acció, i insisteix a fomentar una acció des de la participació dels agents locals, actors reals i per tant responsables de la convivència a Soacha. El programa ofereix eines i acompanyament per a encarrilar i activar l'engrenatge, i donar capacitació i estructura perquè els diversos agents del municipi assumeixin les seves pròpies actuacions i les impulsin.

Integració de la pràctica: No hem tingut l'oportunitat de veure directament la realització d'activitats, però per la informació que hem pogut recollir, varem intuir que la metodologia cooperativa i d'investigació-acció participativa sembla coherent amb el plantejament del projecte perquè en el procediment mateix es treballen els objectius, és a dir, la conducta cooperativa dels organitzadors ja implica una forma de funcionar, i per tant de transmetre-la a la població des de l'exemple. La creació de taules i xarxes crea en elles mateixes espais participatius. L'organització d'Observatoris Escolars fomentant la cooperació entre professorat, famílies i alumnat també implica coherència amb els plantejaments del projecte. I el centrar-se a donar les eines, acompanyar i cobrir les funcions que els col·lectius de Soacha no assoleixen cobrir encara (coordinació fonamentalment) ens sembla també de coherència amb el projecte. La pròpia sistematització i avaluació constant de l'equip dinamitzador també implica una preocupació per autoaplicarse la investigació-acció participativa.

Intensitat de la intervenció: En la primera fase s'han realitzat un gran nombre d'activitats, fonamentalment de diagnòstic, organització i articulació. Això ha comportat moltes reunions, tallers i recol·lecció d'informació. S'ha intervingut en 7 de les 21 institucions educatives locals, hi ha hagut reunions i trobada amb els estaments municipals implicats en el Consell Municipal de Política Social i amb gran diversitat d'actors comunitaris (empreses, organitzacions comunitàries, mitjans de comunicació locals, etc.). Les activitats s'han dirigit a col·lectius clau, per això no s'ha incidit en una gran quantitat de població, però sí en població amb capacitat –a mig termini– d'influir en el seu entorn. Moltes de les actuacions es dirigeixen a assolir una bona articulació i coordinació entre aquests col·lectius i les altres persones. La capacitat del projecte no permet de moment organitzar activitats dirigides a tota la població, però sí que s'ha parat esment a crear estratègies comunicatives (dintre de les institucions escolars i a nivell municipal) com a eina d'informació a tota la població, a través

de capacitar equips de comunicació dintre de les escoles i coordinar-se amb els mitjans de comunicació locals a nivell de municipi.

Població diana: És la població escolar, a través de les institucions educatives en primera instància. En aquest l'àmbit es va buscar arribar al màxim de mestres i a aquell alumnat i familiars amb interès per a participar activament en un sistema de convivència escolar. En una primera fase es va decidir treballar amb un terç dels centres de Soacha -7/21- per a poder intervenir de forma més intensiva i profunda en cadascun d'aquests, però la intenció és poder arribar a tots. Per a arribar al col·lectiu diana s'ha intervingut també en altres col·lectius: la Secretaria d'Educació, per a incidir en la definició de polítiques públiques sobre convivència escolar. La societat civil organitzada de Soacha (des d'empreses, a comunitats de base, grups organitzats en activitats en pro de la convivència). I una altra part de la societat civil representada per entitats externes al municipi que hi col·laboren –universitats, agències internacionals i ONG.

Interdependència entre actors del programa: En el projecte aquest és un element clau, perquè es tracta justament d'un projecte que posa molt d'èmfasi en l'articulació entre actors en els diversos àmbits del que és municipal amb capacitat d'influència en el context escolar, dintre i fora de la institució escolar, entre els actors directes de l'escola (professorat, alumnat i famílies), el Govern municipal i les organitzacions socials i comunitàries compromeses amb el municipi.

b. Anàlisi del context del projecte

Compatibilitat entre el projecte i el context sociopolític: El projecte posa molta atenció a definir actuacions sobre la base d'un diagnòstic de la situació. Els esforços inicials s'hi van dedicar, això fa que hi hagi una bona relació entre proposta i necessitats. D'altra banda, tant Unicef (a través del projecte Educació de Qualitat de CINDE), com Fundación Escuelas de Paz-Cooperación Colombia (amb la seva experiència pilot en la institució escolar de Soacha Compartir), coneixen el context social en què es proposa intervenir i, juntament amb la Secretaria d'Educació, fan valer aquest coneixement de forma compartida per a elaborar la proposta de SMCE. El fet de compartir amb voluntat cooperativa aquest coneixement garanteix poder respondre millor a la complexitat de la situació sociopolítica de Soacha, malgrat ser conscients que és un context sociopolític molt difícil.

Respon a les necessitats del context: Tal com analitzem en el punt anterior, respon a les necessitats pel que fa a plantejament, però és interessant remarcar que la complexitat de la situació de Soacha requeriria més mitjans materials i humans per a poder incidir de forma més intensa i respondre realment a les necessitats, ja que el fet, per exemple, de no poder arribar a tots els centres educatius és una limitació important.

Suport d'actors externs al projecte: A part d'incidir en les organitzacions comunitàries i socials locals, el projecte busca la complicitat i articulació de les entitats internacionals, universitats o ONG que d'una forma o altra incideixen en el municipi a través de la constitució de la taula de consultors, ONG i universitats, i de la seva implicació en el Consell Municipal de Política Social. És una dificultat del context colombià la presència de gran nombre d'entitats internacionals en zones sociopolítiques conflictives -amb especial atenció en les zones de recepció de desplaçats del districte capital- molt poc coordinades entre elles i amb la població receptora, per la qual cosa es perd molta eficiència en l'ús dels recursos. Aquest projecte intenta superar aquestes dificultats de coordinació amb la intenció d'aprofitar millor els recursos internacionals que arriben a Soacha.

c. Anàlisi de criteris d'implementació

Nivell d'ajust de la implementació del projecte als objectius programàtics inicials: Un dels aspectes que ens ha interessat d'aquest projecte és la seva preocupació per a tractar la sistematització i avaluació de forma transversal i constant, això comporta un esforç important en planificació i seguiment, ja que un objectiu explícit és poder valorar no solament els resultats, sinó també el procés, per a tenir arguments a fi d'incidir en les polítiques públiques.

Igualtat en la participació: El projecte té per objectiu promoure la participació dels diferents col·lectius socials del municipi, amb la qual cosa es fomenta –com a principi- l'horitzontalitat i la corresponsabilitat, respectant sempre les responsabilitats i capacitats de cada actor.

Interacció entre actors: El projecte té com objectiu explícit promoure espais d'interacció i trobada entre actors diversos, perquè entén que la convivència ha de tractar-se des de la corresponsabilitat, i això passa per generar visions compartides entre els diferents col·lectius que conviuen (professorat, famílies i alumnat dintre del marc escolar, els diversos actors socials en el marc municipal). Per a això el projecte posa èmfasi no solament en accions com consolidar taules i xarxes, sinó també a crear espais de trobada i reflexió reconeguts institucionalment (Consell Municipal de Política Social), donat que té clar que aquest consens, aquestes visions compartides han de transformar-se en polítiques públiques, i això implica dur el debat dintre de l'espai de la institució pública (l'Ajuntament en aquest cas).

Implicació dels participants: Entre les persones directament convidades a participar depèn molt de l'interès de cadascuna, ja que són elles les que defineixen la seva implicació. S'ha assolit un bon nivell d'implicació en els centres educatius, en una part de la xarxa de mestres i en la xarxa de joves. En altres col·lectius s'ha d'acompanyar i reforçar més.

Satisfacció dels participants: Els resultats de qüestionaris i entrevistes realitzats per avaluar l'evolució del projecte són positius, però estan fets a persones que han pogut participar directament en algunes de les activitats. És una debilitat del projecte la seva capacitat de poder oferir directament activitats només a un percentatge baix de la població del municipi, però amb consciència d'això, el projecte mateix lluita per a assolir la sostenibilitat, capacitant i acompanyant durant el temps suficient a actors locals -de tots els nivells- perquè puguin garantir aquesta sostenibilitat, i fomentant estratègies de comunicació.

Qualitat dels processos socials: No disposem d'informació per a tenir un criteri clar, però és interessant remarcar que aquest projecte posa un gran èmfasi en els processos, tant a nivell d'objectius com de desenvolupament i d'avaluació, ja que en el seu plantejament entén que generar un tipus de processos socials és una de les eines clau per a l'èxit, i és en això que intenta incidir, en estructures socials (per a transformar-les cap a la noviolència) i en relacions socials (per a capacitar a les persones per a establir-les sense violència).

3. Anàlisi de l'impacte del projecte

d. Anàlisi de les àrees d'impacte

1. Pel que fa a habilitats personals, el projecte les treballa en les actuacions previstes dintre de les institucions escolars, inicialment amb les persones que conformen els observatoris per a la convivència i el professorat, i a mig termini a través del pla d'acció que cada institució defineixi per al seu centre. També s'han realitzat altre tipus d'activitats lúdicopedagògiques dintre de les institucions que poden incidir en habilitats personals (tallers artístics, cine-fòrum, etc.).
2. Treballar actituds positives per a transformar conflictes és un objectiu transversal en el projecte, ja que totes les actuacions estan dirigides a superar la violència cap a la infància i l'adolescència. En la mesura que canvien estructures i relacions, les persones poden anar confiant en la viabilitat de transformar els conflictes sense violència. Això s'està treballant tan a través de les actuacions pedagògiques dintre del marc escolar (que donen eines personals i estructurals per a enfocar els conflictes sense violència), com del foment de coneixement i reconeixement entre col·lectius diversos (que construeixen una base per a assolir actuacions a nivell municipal).
3. Respecte a l'impacte en l'estructura pròxima, en els centres escolars on s'intervé és clar, perquè la intenció explícita del projecte és incidir en l'estructura (govern escolar, participació de l'alumnat, distribució del poder, etc.), per això a mesura que es va avançant a implementar actuacions s'avança a incidir en l'estructura. En el temps d'execució que porta el projecte s'ha aconseguit consolidar set observatoris de convivència escolar (un en cadascun dels centres on s'ha intervingut), set equips comunicatius, un programa de treball en cada centre, i l'articulació entre observatoris escolars.

És una debilitat important del projecte no poder intervenir més que en un terç de les institucions educatives, cosa que s'intentarà superar en noves fases del projecte. D'altra banda és una fortalesa el fet que el treball no es limita a l'interior de la institució escolar, sinó que busca incidir en aquells aspectes de l'exterior que influeixen en la convivència escolar. Finalment, és important tenir present que la situació estructural inicial de les institucions educatives és molt negativa (amuntegament, cultura de la violència, situació sociofamiliar de gran part de l'alumnat d'estrat social molt baix, etc.)

4. Respecte a la implicació dintre de la comunitat, està clar que el projecte busca una forta implicació de la comunitat dintre i fora del centre escolar, ja que parteix del principi que construir la convivència és corresponsabilitat de les persones que conviuen, és a dir, de la pròpia comunitat. Això no impedeix que el context socioeconòmic de Soacha faci d'aquest objectiu un repte molt important, però el projecte té gran preocupació a revisar-se i analitzar-se constantment per a intentar respondre a aquest repte.
5. Construcció dintre del país: El projecte té com a objectiu explícit incidir en la política pública a favor de la convivència escolar, per això ha planificat realitzar les actuacions adequades (intervenir en l'àmbit municipal i realitzar una avaluació

sistemàtica) a fi d'incidir en la política pública municipal de Soacha i contrastar resultats; assolir això permet fer de l'experiència de Soacha un model amb possibilitats de ser traslladat a altres contextos. De fet el MEN (Ministerio de Educación Nacional) durant el curs 08-09 ha iniciat l'aplicació d'aquest model en set municipis més de diferents regions del país, amb la col·laboració de les entitats dinamitzadores del projecte de Soacha.

6. Construcció de pau en el món: Des de la nostra perspectiva, aquest projecte té alguns elements molt interessants que fan que permeti treure'n lliçons per a altres projectes. Aquests elements se sintetitzen en la preocupació que l'experiència té pel tractament de la complexitat, que tan la situació de Soacha com la de Colòmbia, i la pròpia de l'educació per a la pau tenen implícita. Per això el projecte insisteix en dos aspectes: l'un és fomentar la cooperació i confiança entre actors –tan entitats impulsores del projecte, com actors locals convidats a implicar-s'hi- des del principi de corresponsabilitat; i l'altre, la preocupació cap a la sistematització i avaluació, és a dir, no solament cap a la revisió i constatació de resultats, sinó també –i amb especial atenció- dels processos socials que es desenvolupen al llarg del projecte i que aconseguen avançar o no en els seus resultats.

e. Anàlisi de l'impacte sobre la població diana

S'ha d'esperar l'aplicació total del projecte, ja que la intenció és que en l'àmbit escolar s'arribi a tota la comunitat. De moment, com s'analiza en el punt "Satisfacció de participants" (apartat C), la valoració de les persones directament beneficiàries d'activitats és positiva, però cal veure com el procés té capacitat de, a través dels recursos del projecte i de les persones implicades en les taules, xarxes i observatoris que el projecte intenta consolidar, assolir un pla de treball que arribi a tota la comunitat escolar de Soacha.

f. Anàlisi de la importància de l'impacte

Entenem que en l'apartat "Anàlisi de les àrees d'impacte" (apartat d) queda descrit, però ens sembla important remarcar que aquest projecte té capacitat d'incidir en les sis àrees d'impacte descrites, i amb això varem intuir que té una gran capacitat d'impacte. De totes maneres, falta disposar de l'avaluació final de l'experiència per a poder contrastar resultats definitius, cosa que fins a finals de 2009 no podrem conèixer.

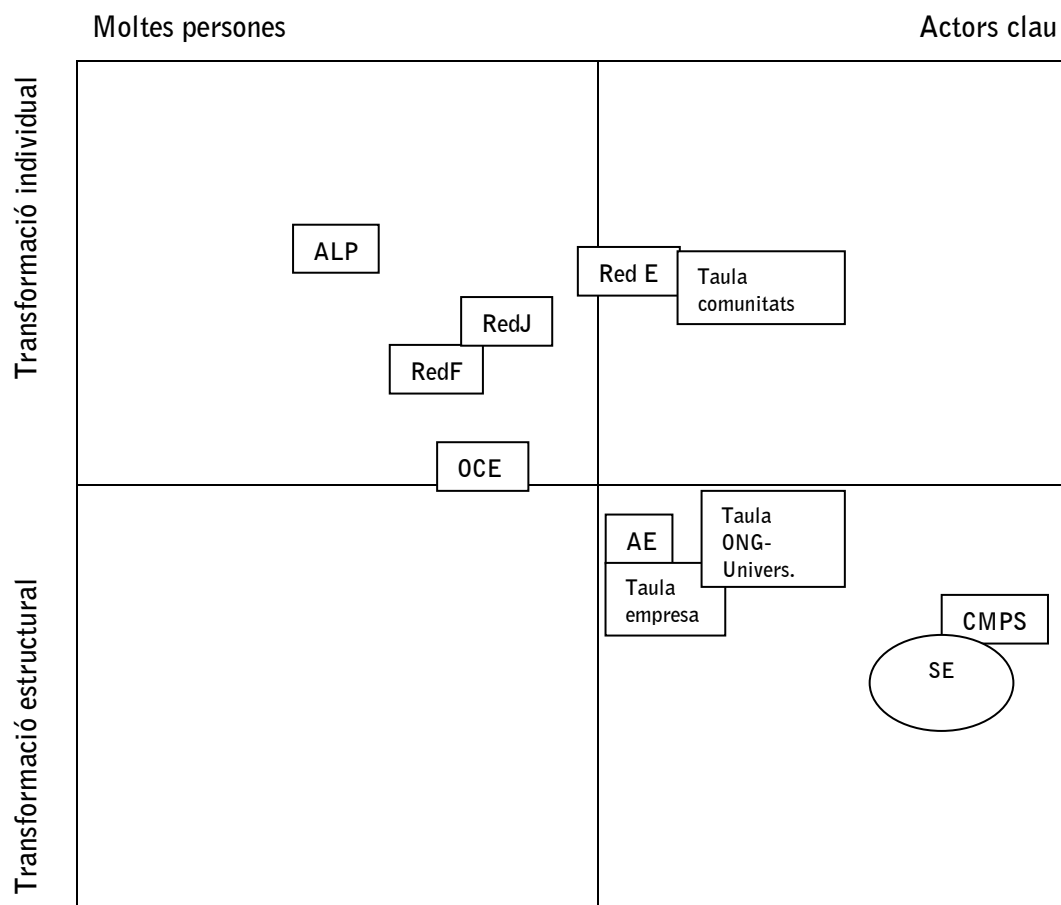
4. Conclusions

El projecte incideix a informar, ja que busca arribar a tota la població i una manera de fer-ho és creant eines comunicatives, cosa que en cada institució escolar es tradueix en un equip de comunicació responsable d'informar dels esdeveniments i evolució del projecte, i es fan també actuacions a nivell municipal. L'experiència també busca formar, per això realitza diversos tallers i accions de formació dirigits als col·lectius que hauran de liderar accions. I finalment, transformar, ja que intenta incidir en les estructures escolars i locals revisant dintre del marc escolar temes com el govern escolar, la participació de l'alumnat, els espais, etc., i en l'àmbit municipal, creant eines de política pública que fomentin la convivència escolar.

De totes maneres, la complexitat de la situació colombiana en general i de Soacha en particular, així com les capacitats del mateix projecte, fan que a pesar del seu interessant plantejament, la seva aplicació sigui un repte difícil. Vegem el quadre de debilitats i forteses:

<p><u>Debilitats</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • La falta de recursos per a poder treballar en les 21 institucions educatives del municipi. • La dependència de la voluntarietat i possibilitats de les persones participants en taules i xarxes. • Dificultat per a superar totes les pràctiques vulneradores de drets de la infància naturalitzades al llarg dels anys. 	<p><u>Fortaleses</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • La presència d'experiències de convivència a Soacha i la seva visibilització i coordinació. • Haver aconseguit constituir les taules i xarxes. • La implicació i compromís de la Secretaria d'Educació • La cooperació entre diferents entitats complementàries corresponsables de l'execució del projecte. • Partir del principi de corresponsabilitat de tots els actors. • Considerar la sistematització i avaluació indispensables en el procés i garantir-les. • Haver assolit la consolidació de 7 observatoris escolars i 7 equips comunicatius en els centres on s'ha intervingut.
<p><u>Amenaces</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • La situació de violència social i política colombiana • La situació de Soacha com a municipi receptor de població desplaçada i la falta de recursos per a acollir-la amb condicions. • La situació escolar, amb un gran nombre d'alumnes per aula, falta de recursos, etc. • La situació social de vulnerabilitat d'una gran part de l'alumnat. • Dependre de finançament extern, i per tant de la voluntat i criteris dels finançadors. • Dependre d'un equip de govern municipal supeditat a un cicle electoral. 	<p><u>Oportunitats</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • L'elaboració del Pla Decennal d'Educació per part de l'Ajuntament de Soacha. • El reconeixement del MEN i el trasllat del model a altres municipis.

Si elaborem una matriu de canvi, valorant el context local

AE: Activitats en les escoles que involucren formació de professorat, elaboració de plans de treball i reflexions sobre govern i estructura escolar

ALP: Activitats lúdicopedagògiques en el marc escolar o comunitari

CMPS: Consell Municipal de Política Social i Taula de Convivència Municipal

OCE: Xarxa d'observadors de convivència escolar

Red E: xarxa d'educadors

Red F: Xarxa de familiars

Red J: Xarxa de joves

SE: Secretaria d'Educació

Taula ONG-Univers: Taula de consultors ONG-Universitats

C/ Conclusions generals

Segons els testimonis recollits, a Colòmbia es disposa de poques eines per a valorar l'impacte dels projectes i programes d'educació per a la pau sobre la situació de violència que viu el país. Els experts colombians en educació per a la pau són conscients d'això i estan en el repte de buscar i construir aquest tipus d'eines.

La importància de l'articulació i la creació de sinergies entre actors d'educació per a la pau en el context de projectes concrets, i també de l'establiment de relacions internacionals per a tenir una visió "externa" al conflicte i poder ampliar una mica la percepció que la vivència i implicació que la situació colombiana suposa.

- La importància de la sistematització com a eina d'autoavaluació. La importància d'avaluar processos i no únicament resultats.
- La necessitat i dificultat de crear eines d'avaluació des d'una visió de complexitat, cosa que implica avaluar dimensions molt diverses (coneixements, actituds, habilitats de les persones, impactes en el micro, meso i macro-social...). Això requereix un canvi de mentalitat, un canvi cultural complex.
- La importància d'equiparar les dades objectives amb les percepcions subjectives dels participants a fi de valorar els assoliments aconseguits, ja que parlem d'incidir sobre les cultures i el benestar de les persones i col·lectius.
- La importància i necessitat de l'avaluació d'impacte per a, des de l'educació per a la pau i els seus resultats, influir de forma més rellevant en les polítiques públiques i aconseguir més recursos econòmics internacionals.
- La dificultat de conjugar l'avaluació d'impacte sobre la violència amb les avaluacions requerides per les agències internacionals, fonamentalment basades en criteris economicistes i de gestió difícilment conciliables amb els processos educatius.
- La dificultat de trobar recursos econòmics per a finançar avaluacions.
- Caldria aprofundir a barrejar eines d'avaluació educativa amb eines d'avaluació d'impacte en construcció de pau i desenvolupament.
- L'avaluació no és una fi en ella mateixa, sinó que busca generar informació útil per a optimitzar els processos socials.
- La importància d'identificar resultats per a contrastar si els esforços són ben invertits, però també de sistematitzar processos, per a treure lliçons dels procediments i millorar-los constantment.
- L'avaluació com a eina per a respondre a la necessària adaptació a la complexitat que comporta tan el mateix concepte d'educació per a la pau, com els contextos en els quals es porta a terme.
- És interessant revisar el concepte d'educació per a la pau i els seus principis des d'una visió compartida, però a partir d'aquí el context concret requereix definir els continguts i estratègies a utilitzar.
- És un enriquitament important compartir estratègies, continguts, reflexions i recursos entre educadors per a la pau de contextos diferents, però amb la certesa que cadascú ha d'adaptar els nous coneixements al seu context, ja que prendre el de l'altre com a recepta té moltes probabilitats de no funcionar.
- Interessant l'avaluació del CIPE que inclou la percepció subjectiva dels participants, però bé que, com diu el grup CIPE Colòmbia d'avaluació, s'ha d'equilibrar continguts objectius i subjectius de les realitats avaluades.
- L'avaluació ha de conciliar metodologies quantitatives i qualitatives per a desenvolupar-les en paral·lel.
- Al final, en no poder mostrar resultats es perden moltes oportunitats d'enfortir les experiències educatives per a una cultura de pau, s'instaura la percepció que n'hi ha molt poques i que són poc útils, a més que és un treball perillós, augmentant la vulnerabilitat d'aquest camp d'acció.

- Tal i com diu la taula d'avaluació del CIPE, cal dissenyar i aplicar processos d'avaluació que incloguin l'observació i anàlisi de les relacions de poder allí presents, ja que els canvis d'actituds i conductes a favor de les cultures de pau requereixen ambients de confiança on brollin les preguntes significatives que indueixin a tals transformacions. I precisament, una de les amenaces més grans per a assolir això són les relacions asimètriques de poder que acaben per sotmetre, intimidar, silenciar els participants, o que indueixen l'acomodació de les seves postures i respostes al que s'espera d'ells com a "políticament correcte".

Entrevistes realitzades

- Participació en un taller del grup de treball sobre avaluació de la xarxa CIPE dinamitzat pel Dr. Andrés Casas.
- Diverses converses semiformals amb Amada Benavides, presidenta de la Fundació Escuelas de Paz, entitat que lidera el projecte CIPE i que forma part de l'equip impulsor del projecte "Soacha municipi amic de la infància".
- Dinamització del taller sobre avaluació a partir de la tècnica de Teatre Imatge amb el grup de treball sobre avaluació del CIPE.
- Entrevista semiestructurada amb Carlos Galán, director del col·legi públic Aquileo Bargas, assessor de la Secretaria Districtal d'Educació en educació en drets humans i membre del grup de treball sobre avaluació.
- Observadora i participant en l'activitat de presentació del projecte "Enfront del desplaçament: la dignitat de l'educació" al claustre de la institució escolar pública Ciudad Latina, de Soacha. Conversa posterior amb la directora i l'equip de coordinació del projecte.
- Diverses converses semiformals amb Gonzalo Rivera, coordinador de l'Alianza Educación para la Construcción de Cultura de Paz i membre del grup de treball sobre avaluació del CIPE.
- Participació en la trobada internacional de l'IIPE de 2007, model del qual neix la proposta CIPE per a àmbits regionals.

Bibliografia

- Alianza Educación para la Construcción de Culturas de Paz (2007). "Proyecto refuerzo de experiencias de educación para la paz en entorno de conflicto. Informe final de evaluación".
- Casas, A (2007) "Estado del arte, fóro y laboratorio experiencial sobre metodologías de educación para las culturas de paz".
- Diversos autores (2008) "Proyecto Soacha amigo de la infancia y la adolescencia. Sistema municipal de convivencia escolar. Informe final de ejecución año 2007".
- Fundación Escuelas de Paz. "Proyecto CIPE-Colòmbia"
- Gonzalez, DM (2007). "Primera evaluación de análisis del proyecto Soacha municipio amigo de la infancia y adolescencia".
- Groetzinger, E (2008) "Términos de valor. Un estudio de dos casos CIPE. Resumen de la evaluación de los encuentros de CIPE Perú y CIPE Colombia"
- Grup avaluació CIPE (2008). Relatories de totes les trobades del grup d'avaluació CIPE.
- Salomon, G (2004). Does peace education make a difference in the context of an intractable conflict? Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology 10 (3): 257-274
- Salomon, G et Kupermintz, H (2002). The evaluation of Peace Education Programs: Main Considerations and criteria. The Center for Research on Peace Education.
- Rivera, G (2008) "Contactarnos con la fuente. Mirada en profundidad a una propuesta de sistematización", en el marc de CIPE.